ISSN -2583-147X (P), Vol.- 9, Issue No.XII, March 2024
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ସାଂପ୍ରତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଗବେଷଣାର ମୌଳିକ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଦର୍ଶନ : ଏକ ସାମାନ୍ୟ କଥନ

ଡକ୍ଟର ମଧୁଛନ୍ଦା ନାୟକ

ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଗବେଷଣା ବା ସମୀକ୍ଷଣ ଆଜି ଯେଉଁ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ଆଗକୁ ବଢୁଛି ବାସ୍ତବିକ୍ ତାହା ଖାଲି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ ନୁହେଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ପୂର୍ବରୁ ଚାଲି ଆସୁଥିବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଦର୍ଶନ, ଭାଷା-ଶୈଳୀ, ଛନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ଠାରୁ ଢ଼େର୍ ଅଲଗା । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହି ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀ ବା ଛନ୍ଦକୁ ଆଧାର କରି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ଲୋକକାହାଣୀ ବା ଲୋକଗୀତଟିର ବିଶେଷତ୍ୱ, ଗତିପଥ, ସଂଚାରପଥ, ସଂପର୍କାଦି ନିରୂପିତ ହୋଇଥାଏ । ଅଧୁନା ଲୋକସାହିତ୍ୟର ଗବେଷକ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଖଣ୍ଡଟିର କେମିଷ୍ଟ୍ରି, ଫିଜିକ୍ସ, ଭୂଗୋଳ, ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ସହ ଏହାର ଡି.ଏନ୍.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କରୁଛି । ଏହାର ବୟସ, ଏହାର ମୂଳ ଓ ସଂଚରଣ ପଥ ନିରୂପଣ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଜାରି ରଖିଛି । ମିଥ୍ ବା ଲୋକକାହାଣୀ ବା ଲୋକୋକ୍ତି ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକର କାରଣ ଖୋଜୁଛି । ମିଥ୍ ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ ଖୋଜୁଛି । ଗଳ୍ପଟିର ବା ଉକ୍ତିଟିର ସଂଚାର ପଥର ସ୍ୱରୂପ ଓ କାରଣ ନିରୂପଣ କରୁଛି । କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ତର ଦେଇ ଏହା ଆସିଛି ତାକୁ ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଗବେଷକ । ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ, ନୃତତ୍ତ୍ୱ, ଅର୍ଥତତ୍ତ୍ୱ, ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ, ଐତିହାସିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ତଥ୍ୟ, ଭୌଗୋଳିକ ଜ୍ଞାନ, ସମାଜ ତତ୍ତ୍ୱ ଏହି ଲୋକତତ୍ତ୍ୱ ସହ ହାତମିଶାଇ ଗବେଷଣାକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିଛନ୍ତି । ଗବେଷକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ଆନ୍ତଃଶୃଙ୍ଖଳାଗତ ଅଧ୍ୟୟନ ଉପରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଛି । ଫଳରେ ଗବେଷଣାର ସ୍ୱରୂପ ବଦଳି ବଦଳି ଚାଲିଛି । ମଣିଷର ଆଦିରୂପ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଗବେଷକ ତତ୍ପରଶୀଳତା ଦେଖାଯାଇଛି । ସୌରପୁରାତାତ୍ତ୍ୱିକ ମତବାଦ, ଅଭିଯାତ୍ରା ମତବାଦ, ତୁଳନାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତି, ମନଃ-ସମୀକ୍ଷଣ ପଦ୍ଧତି, ସଂରଚନା ପଦ୍ଧତି, ଐତିହାସିକ-ଭୌଗୋଳିକ ପଦ୍ଧତି, ନୃତାତ୍ତ୍ୱିକ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ଧୃତ ଲୋକକାହାଣୀଟିର ସ୍ୱର ଓ ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ।

ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଯେପରି ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ, ସମୀକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ଜାରି ରହିଛି ଭାରତବର୍ଷ ପରି ବହୁଭାଷୀ, ବହୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଏବଂବିଧ ଅଧ୍ୟୟନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଊନବିଂଶ ଶତକରେ ବିଶେଷକରି ଏହି ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ସଂଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୋକକାହାଣୀ ଓ ଲୋକଗୀତ ସଂଗ୍ରହ, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଗବେଷଣା ମଧ୍ୟ ଏହି ଶତାବ୍ଦୀ (୧୮୦୦)ରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶତକର ଶେଷ ଭାଗବେଳକୁ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଓ ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ଲୋକସାହିତ୍ୟର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସଂକଳନ କାର୍ଯ୍ୟ ୧୮୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କପିଳେଶ୍ୱର ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ୧୭ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ୟୁରୋପୀୟ ଗବେଷକ ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏହି ଲୋକସାହିତ୍ୟ, ଲୋକ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝି- ଏସବୁର ସଂଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ବା ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜ ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ଅନେକ ପ୍ରାଚ୍ୟ ମନୀଷୀ ଏସବୁର ସଂଗ୍ରହରେ ମନଦେଲେ । ତେବେ ସେ ଯାହାହେଉ ପଛକେ କପିଳେଶ୍ୱର ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣଙ୍କ ଉତ୍ତାରେ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ, ଅପର୍ଣ୍ଣା ପଣ୍ଡା, ମୁନ୍‌ସୀ ଶେଖ ଅବଦୁଲ୍ ମଜିଦ୍, ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ, ପଣ୍ଡିତ ଭଗବାନ ହୋତା, ରାଘବାନନ୍ଦ ଦାସ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବାହିନୀପତି ପ୍ରମୁଖ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରହରାଜଙ୍କ

ଲୌକିକ ପଦ ଓ ଢଗଢ଼ମାଳି- (୧ମ ଓ ୨ୟ ଭାଗ) ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବିରାଟ ଚେଷ୍ଟା ।

ସେହିପରି ୧୯୩୧ ରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ସଂଗ୍ରାହକ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ସତ୍ୟାର୍ଥୀ ଲୋକଗୀତି ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଓଡ଼ିଶା ଆସିଥିଲେ । ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର ଓ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସଫଳ ରୂପେ ସଂପାଦନ କରି ପାରିଥିଲେ । ପ୍ରହରାଜଙ୍କ 'ଉତ୍କଳକାହାଣୀ' (୧୯୦୧) ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଉତ୍କଳ ଗାଉଁଲି ଗୀତ ଚୁମ୍ବକ (୧୯୩୯), ଉତ୍କଳ ଗାଉଁଲି ଗୀତ (୧୯୫୮), ବୋହୂଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଗୀତିକା (୧୯୪୬), ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମ୍ୟଗୀତି (୧୯୫୮) ପ୍ରଭୃତି ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ । ସେହିପରି ଲୋକରତ୍ନ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ 'ପଲ୍ଲୀପୁଷ୍ପ' (୧୯୪୮), 'ପଲ୍ଲୀ ଝରଣା' (୧୯୫୦), 'ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଗୀତ ଓ କାହାଣୀ' (୧୯୫୮), 'ପଲ୍ଲୀଗୀତି ସଂଚୟନ' (୧ମ, ୨ୟ, ୩ୟ) 'ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ କାହାଣୀ', 'ଲୋକଗଳ୍ପ ସଂଚୟନ' ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କର ଏକ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ସଂଗ୍ରହ । ପ୍ରଫେସର କଇଳାଶ ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ଲୋକକାହାଣୀ ସଂଗ୍ରହ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅବଦାନ ରଖିଛନ୍ତି । 'ଉତ୍କଳ କାହାଣୀ' ଏହାର ପ୍ରମାଣ ।

ତେବେ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଗବେଷଣାର ପ୍ରାଥମିକ କଥାଟା ହେଉଛି ଏହି ସଂଗ୍ରହ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଏଗୁଡ଼ିକର ଉପାଦାନ ନିରୂପଣ କରିବା ଆମର ଅନ୍ୟତମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଲୋକଗଳ୍ପର ଟାଇପ୍, ମୋଟିଫ୍, ଓ ଫଙ୍କସନ୍ ସ୍ଥିର କରିବା ଓ କେଉଁପରି ଏହା ଗତି କରୁଛି ତା'ର ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଆଜି ଗବେଷକର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଲୋକବିଦ୍ୟା ଆଜି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିପାରିଛି । ଗତାନୁଗତିକ ଗବେଷଣା ଓ ସମୀକ୍ଷଣ ଠାରୁ ଆଜି ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଗବେଷଣାର ସ୍ୱରୂପ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳି ଯାଇଛି । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତି ଜରିଆରେ ଆଜି ଗବେଷକକୁ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ପଡୁଛି ।

"ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଭିତରେ ଯାହାବି ସାଦୃଶ୍ୟ ଥାଉ ବା ନଥାଉ, କିନ୍ତୁ ଏକଥା ସତ ଯେ, ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା, ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ ଅପରପକ୍ଷରେ ଲୋକସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟୟନ, ଅନୁଶୀଳନ, ବିଶ୍ଲେଷଣ ବା ତନାଘନା ଚାଲିଛି । ଏହି ଅଧ୍ୟୟନ, ବିଶ୍ଲେଷଣ ବା ଅନୁଶୀଳନର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧାରା ରହିଛି । ସେ ଧାରା ଏକ ଫର୍ମୁଲା ପରି । ବିବିଧ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ନିୟମକୁ ଧରି ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନର ପ୍ରକ୍ରିୟା ବା ପଦ୍ଧତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହୋଇଛି ଓ ଏହି ପଦ୍ଧତି ପଛରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଲୋକଉପାଦାନ ଖୋଜିବା, ଅଲଗା କରିବା, ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବାହାର କରିବା ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ସଂପୃକ୍ତ ଲୋକଗଳ୍ପ, ଗୀତ, ନାଟ୍ୟ ବା ଉକ୍ତିର ସାଂସ୍କୃତିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ତଥା ଏହାକୁ ନେଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନର ସାଦୃଶ୍ୟମୂଳକ ଲୋକକଥା, ଗୀତ ପ୍ରଭୃତିର ଉପାଦାନ ସହ ତୁଳନା କରିବା, ସାମ୍ୟ ବା ସାଦୃଶ୍ୟର କାରଣ ନିରୂପଣ କରିବା, ଲୋକସାହିତ୍ୟରୁ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଧରିବା ଓ ଏହାର ସଂଚରଣ ପଥ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା, ପ୍ରଭାବକାରୀ ଓ ପ୍ରଭାବିତ ସଂସ୍କୃତି, ସଭ୍ୟତା ନିରୂପଣ କରିବା ଓ ଏହିପରି ଅନେକ ବିଶେଷତ୍ୱର ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥା ତାର୍କିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କରିବା ହେଉଛି ଏଇ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟତତ୍ତ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟ ।" (ସମୀକ୍ଷା ସଂଦର୍ଶନ / ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ନାୟକ) ପ୍ରକାଶ ଥାଉକି ଏହି ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷଣ ଓ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶା ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ତୁଳନାରେ ଖୁବ୍ ପଛରେ ରହିଯାଇଛି । ଆସାମ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ, କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟରେ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଗବେଷଣା ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚମାନର ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲାଣି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଣବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପାୟରେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ କାମ ହୋଇଛି । ଯେଉଁ କେତେକ କାମ ହେଉଛି ତାହା ବି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରୀୟ ନୀତିନିୟମ ବା ପ୍ରାମାଣିକ ସ୍ୱରୂପାଧାରରେ ହୋଇପାରିନି । ATU-Type Index, ଥମ୍ପସନ୍ଙ୍କ Motif Index, ପ୍ରପ୍ଙ୍କ Morphology of the Folktale ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାମାଣିକ (Standard) ଗ୍ରନ୍ଥ ଆଧାରରେ ଗବେଷଣା ବା ତଥ୍ୟସଂଗ୍ରହ, ତଥ୍ୟ ବିଶ୍ଲେଷଣ, ତଥ୍ୟ ସଜ୍ଜୀକରଣ, ନିଷ୍କର୍ଷ ନିରୂପଣାଦି କରାଯାଇପାରୁ ନାହିଁ । କଲିକତାର କଲ୍ୟାଣୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଏପରିକି ଛୋଟ ବଡ଼ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ପାଠ କରାଯାଉଛି । ଆସାମର ଗୌହାଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ରହିଛି । ଏଠାରେ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏକ ବିଭାଗ ରହିଛି । ଏଣୁ ବିବିଧ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ତଥ୍ୟପାଇଁ ଏଠାରେ ସୁଯୋଗ ବ୍ୟାପକ । କର୍ଣ୍ଣାଟକର ଧରୱାରସ୍ଥିତ 'ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଅଫ୍ କନ୍ନଡ଼ ଷ୍ଟଡ଼ିଜ୍' ବାଙ୍ଗାଲୋର ସ୍ଥିତ 'କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଜନପଦ ଓ ଯକ୍ଷଗାନ ଏକାଡ଼େମୀ, ଉଡୁପୀ ସ୍ଥିତ 'ଦ' ରିଜିଓନାଲ୍ ରିସୋର୍ସେସ୍ ସେଣ୍ଟର୍ ଫର୍ ଫୋକ୍ ପରଫର୍ମିଂ ଆର୍ଟସ୍', ମହୀଶୂର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର Folklore Museum, Audio-Visual Unit ପ୍ରମୁଖ ଏହି ସବୁ ବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚତର ଗବେଷଣାର ପ୍ରମାଣ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେ ଜଣ ବିଦ୍ୱାନ ଏ ଦିଗରେ ଲେଖନୀ ଚଳାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଆଦୌ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ । ଗୁଣାତ୍ମକ ଗବେଷଣାର ସଂଖ୍ୟା ଏ ଦିଗରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ବା ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଲୋକରତ୍ନ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ, ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମିଶ୍ର, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମହାପାତ୍ର,

ଭାବଗ୍ରାହୀ ମିଶ୍ର, ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ମିଶ୍ର, କଇଳାଶ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମିଶ୍ର, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ, ନାରାୟଣ ସାହୁ, ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ପ୍ରଧାନ, ନିମାଇଁ ଚରଣ ପଣ୍ଡା, ଦେବରାଜ ପଣ୍ଡା, ମୋହନ ଲାଲ୍ ସାହୁ, ଆଦିକନ୍ଦ ମହନ୍ତ, ଭୋଳାନାଥ ରାଉତ, କ୍ଷୀରୋଦ କୁମାର ମିଶ୍ର, ଧନେଶ୍ୱର ବେରି, ସୀମାଞ୍ଚଳ ପ୍ରଧାନ, ଅଞ୍ଜଳି ପାଢ଼ୀ, ଦ୍ୱାରିକାନାଥ ନାୟକ, ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ନାୟକ, ମିହିର କୁମାର ସାହୁ, ପ୍ରଭା ମହାପାତ୍ର, ବାଳକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ନାମ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋଚନା ଓ ଗବେଷଣାରେ ଶୁଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏସବୁ ଆଦୌ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଆମେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରକୁ ଅବଲୋକନ କଲେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ଜାଣିପାରିବା ଯେ, ଆମେ କେଉଁ ସ୍ତରରେ ଅଛୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ଓ ରାଜ୍ୟ କେଉଁସ୍ତରକୁ ଚାଲି ଗଲେଣି ଏହି ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଏଣ୍ଟିଆର୍ନେ, ଥମ୍‌ସନ୍, ଜାକ୍, ବର୍ନହାମ୍, ମାରି ଡଗଲସ୍, ଆଲାନ୍ ଡ୍ୟୁନ୍‌ସ, ଜେମସ୍ ଫ୍ରେଜର, ହେନ୍‌ରି ଗ୍ଲାସି, ଇ.ଏଚ. ଗମବ୍ରିଚ୍, ଡେଲ ହାଇମ୍‌ସ, ଏଡ୍‌ମଣ୍ଡ ଲିଚ୍, କ୍ଲଦ୍ ଲେଭିଷ୍ଟ୍ରସ୍, ଇ.କେ. ମାରାଣ୍ଡା, ପିଟର ମାରାଣ୍ଡା, ଡେଭିଡ୍ ପେସ୍, ଭ୍ଲାଦିମିର୍ ପ୍ରପ୍, ଲିସ୍‌ଲି ପ୍ରୋଷ୍ଟରମେନ୍, ରବୋର୍ଟ ସ୍କୋଲ୍‌ସ, ଚମସ୍କି, ଆଲବର୍ଟ ବି.ଲର୍ଡ୍, ଡନବେନ୍ ଆମ୍‌ସ, ନିକିଫୋର୍ବ, ରାଲ୍‌ଫ୍ ପିଡ଼ିଙ୍ଗଟନ୍, ରାଡ୍‌କ୍ଲିଫ୍ ବ୍ରଓନ୍, ଟାଲକୋଟ୍, ପାର୍ସନ, ମାଲିନୋସ୍କି, କାର୍ଲ ଆବ୍ରାହାମ୍, ଯୋସେଫ୍ କ୍ୟାମ୍ପ ବେଲ, ଆର୍‌ନେଷ୍ଟ ଜୋନ୍‌ସ, ଫ୍ରାନ୍‌ଜ୍ ବୋୟାସ୍, ବାସ୍‌କମ୍, କାର୍ଲକ୍ରୋନ୍, ଜୁଲିଅସ୍‌କ୍ରୋନ୍, ବେନ୍‌ଫି, ମାକ୍‌ସମୁଲର, ଭନ୍‌ସାଇଦୋ, ଏକ୍‌ସେଲ୍ ଓଲ୍ରିକ୍, ଏଲିଆସ୍ ଲନ୍‌ରଟ୍ ପ୍ରମୁଖ ଶତାଧିକ ଗବେଷକ ଓ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ଏ ଦିଗରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ତର୍କ ସଂଗତ, ପଦ୍ଧତିଗତ ଗବେଷଣା କରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପଦ୍ଧତି ଓ ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ବା ଭାରତୀୟ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଏହାଠାରୁ ଆହୁରି ସୂକ୍ଷ୍ମତର ଗବେଷଣା ସମ୍ଭବ । ଭାରତରେ ଥିବା ମିଶ୍ର ସଂସ୍କୃତି ହିଁ ଏହି ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଖୋରାକ୍ ହେବ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି-ଜନଜାତି ଓ ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଲାଗି ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡ ଖୁବ୍ ଉର୍ବର, ସମ୍ଭାବନାମୟ ଓ ସୁବିଧାଜନକ । ଏହିଠାରୁ ଆହୁରି ଅନେକ ତଥ୍ୟ ବାହାରିବାକୁ ବାକି ରହିଛି । କାରଣ ଯେଉଁ କେତୋଟି ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଇଂରାଜୀରେ ବା ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ଅନୂଦିତ ହୋଇପାରିଛି, ସେହି କେତେକ ଖଣ୍ଡ ହିଁ ଆଲୋକକୁ ଆସିପାରିଛି ଓ ବିବିଧ ପଦ୍ଧତିରେ ଓ ତତ୍ତ୍ୱ ମାଧ୍ୟମରେ ଅଧ୍ୟୟନ ହୋଇପାରିଛି । କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଏହିପରି ଅନେକ ଗଳ୍ପ, ଗୀତ, ନାଟ୍ୟଧାରା ଅନୂଦିତ ନହୋଇ ଲୋକମୁଖରେ ରହିଛି । କିଛିଟା ଆଂଚଳିକ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହୋଇ ରହିଲାଣି । ମାତ୍ର ସେ ସବୁକୁ ନେଇ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡର ସାହିତ୍ୟ ସହ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇ ପାରିନାହିଁ । ଏହା ଆମର ନୈତିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ସଂପ୍ରତି ଯେଉଁ ପଦ୍ଧତି ଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି ସେସବୁ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତରୀୟ ଉପାଦାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପ୍ରଥମତଃ ଗବେଷକଙ୍କୁ ATU-Index ଅନୁସାରେ ଗଳ୍ପଟିର ଟାଇପ୍ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାକୁ ହୁଏ । ତା'ପରେ ଗଳ୍ପଟିକୁ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଏହାକୁ କଥନିକା ସ୍ତରରେ ତଥା ବିବିଧ ମୋଟିଫ୍ ସ୍ତରରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରପ୍‌ଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଲୋକଗଳ୍ପ (ସଂଗୃହୀତ)ଟି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁକ୍ରମରେ ସଜାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏସବୁର ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଲୋକଗଳ୍ପର ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱରୂପ ଜଣାପଡ଼େ । 'The Types of the Folktales' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ୫ପ୍ରକାରର ଯେଉଁ ଟାଇପ୍‌ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରହିଛି ତାହା ଏହିପରି-

୧) ଜୀବଜନ୍ତୁ ଗଳ୍ପ (୧-୨୯୯)

୧-୯୯ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ମୂଳକ ଗଳ୍ପ, ୧୦୦-୧୪୯ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ଓ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ, ୧୫୦-୧୯୯ ମଣିଷ ଓ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ, ୨୦୦-୨୧୯ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ, ୨୨୦-୨୪୯ ପକ୍ଷୀ ସଂପର୍କୀୟ ଗଳ୍ପ, ୨୫୦-୨୭୪ ମାଛ ଓ ୨୭୫-୨୯୯ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁ ସଂପର୍କୀୟ ଗଳ୍ପ ।

୨) ସାଧାରଣ ଲୋକଗଳ୍ପ (୩୦୦-୧୧୯୯)

A) ଯାଦୁ ବିଦ୍ୟାମୂଳକ (୩୦୦-୭୪୯)

B) ଧାର୍ମିକ ଗଳ୍ପ (୭୫୦-୮୪୯)

C) ରୋମାନ୍‌ସ ଗଳ୍ପ (୮୫୦-୯୯୯)

D) ନିର୍ବୋଧ ରାକ୍ଷସ ଗଳ୍ପ (୧୦୦୦-୧୧୯୯)

(**ବି.ଦ୍ର.** - ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶଥାଉକି ୩୦୦ ରୁ ୭୪୯ ମଧ୍ୟରେ ଯଥାକ୍ରମେ ୩୦୦-୩୯୯ ଦୈବ ଦୁର୍ଯୋଗ, ୪୦୦-୪୫୯ ଅଲୌକିକ ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ, ୪୬୦-୪୯୯ ଦୈବୀ କାର୍ଯ୍ୟମୂଳକ, ୫୫୦-୫୫୯ ଦୈବୀ ସହାୟତାମୂଳକ, ୫୬୦-୬୪୯ ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ ବସ୍ତୁମୂଳକ, ୬୫୦-୬୯୯ ଦୈବୀଶକ୍ତି ମୂଳକ, ୭୦୦-୭୪୯ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୈବୀଶକ୍ତିମୂଳକ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଇଛି ।

୩) ହାସ୍ୟ ଓ ବାସ୍ତବ କଥାମୂଳକ (୧୨୦୦-୧୯୯୯)

୧୨୦୦-୧୩୪୯ ନିର୍ବୋଧ କଥା, ୧୩୫୦-୧୪୩୯ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ କଥା, ୧୪୪୦-୧୫୨୪ ବାଳିକା କଥା, ୧୫୨୫-୧୬୩୯ ଚତୁର ବାଳକ କଥା, ୧୬୪୦-୧୬୭୪ ବାଳକର ଆକସ୍ମିକ ସୌଭାଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି କଥା, ୧୬୭୫-୧୭୨୪ ମୂର୍ଖ କଥା, ୧୭୨୫-୧୮୪୯ ବାଳକର ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ସଂପୃକ୍ତ ହାସ୍ୟକର ଘଟଣା, ୧୮୫୦-୧୮୭୪ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀର

ବାଳକମାନଙ୍କ ଗଳ୍ପ, ୧୮୭୫-୧୯୯୯ ଗାଲୁ ଗଳ୍ପ ବା ମିଥ୍ୟା ଗଳ୍ପ ।

୪) ସୂତ୍ର ଗଳ୍ପ (୨୦୦୦-୨୩୯୯)

୨୦୦୦-୨୧୯୯ ଗୁଚ୍ଛଗଳ୍ପ, ୨୨୦୦-୨୨୪୯ ଶ୍ରୋତାକୁ ଠକିବା ଗଳ୍ପ ୨୨୫୦-୨୩୯୯ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଗଳ୍ପ ।

୫) ବିବିଧ / ଅବର୍ଗୀକୃତ ଗଳ୍ପ (୨୪୦୦-୨୪୯୯)

ଏହି ୨୪୦୦ ରୁ ୨୪୯୯ ମଧ୍ୟରେ, ଉପରୋକ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଘଟଣାସହ ସଂପୃକ୍ତି ନଥିଲେ, ଗଳ୍ପଟି ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ବିବିଧ ଗଳ୍ପମାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ATU Index ରେ ମଧ୍ୟ ବିବରଣୀ ରହିଛି ।

ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ଲୋକଗଳ୍ପକୁ ସଂଗ୍ରହ କଲାପରେ ସାଧାରଣତଃ ଏହାକୁ ବର୍ଗୀକୃତ କରାଯାଏ । ପ୍ରାମାଣିକ ବର୍ଗୀକରଣ ଲାଗି ସେହି AT-Index ର ସାହାଯ୍ୟ ନିଆଯାଇଛି । ଏହି Index ଅନୁସାରେ ଏକ ନମ୍ବର ବା କୋଡ୍ ମିଳେ । ଏଠାରେ ଲୋକ ଗଳ୍ପର ପ୍ରକାର ବା ରୂପ ଜଣାପଡ଼ିଯାଏ ।

ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନର ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥା ବ୍ୟାବହାରିକ କଣିକାଟି ହେଉଛି ମୋଟିଫ୍ ବା କଥାଭିପ୍ରାୟ ବା ଗଳ୍ପାଣୁ । ଷ୍ଟିଥ୍ ଥମ୍ପସନ୍‌ଙ୍କ Motif Index (ଛଅ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ) ଅନୁସାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୋଟିଫ୍ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଇଛି । ଏଣୁ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲୋକଗଳ୍ପଟିର ମୋଟିଫ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଇପାରେ । ସେସବୁ ମୋଟିଫ୍‌ର ସଂଖ୍ୟା ୨୩ । ଯଥା :-

A) ପୌରାଣିକ ଲୋକଗଳ୍ପ
B) ଜୀବଜନ୍ତୁ ବିଷୟକ
C) ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ନିଷେଧ ସଂପର୍କୀୟ
D) ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ବିଷୟକ
E) ମୃତପ୍ରାଣୀ ଓ ମୃତ୍ୟୁସଂପର୍କୀୟ
F) ବିସ୍ମୟକର ବିଷୟକ
G) ଭୟଙ୍କର ବିଷୟକ
H) ପରୀକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ
I) ବିଜ୍ଞ ଓ ନିର୍ବୋଧ ସଂପର୍କୀୟ
J) ପ୍ରତାରଣା ବିଷୟକ
K) ଭାଗ୍ୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ମୂଳକ
L) ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟକ
M) ସୁଯୋଗ ଓ ଭାଗ୍ୟ ବିଷୟକ
N) ସମାଜ-ସାମାଜିକତା ସଂପର୍କୀୟ
O) ପୁରସ୍କାର ଓ ଶାସ୍ତି ବିଷୟକ
P) ବଂନ୍ଦୀ ଓ ପଳାତକ ସଂପର୍କିତ
Q) ବର୍ବରତା ଓ ନିଷ୍ଠୁରତା ସଂପର୍କୀୟ
R) ଯୌନତା ସଂପର୍କୀୟ
S) ଜୀବନର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମୂଳକ
T) ଧର୍ମକୈନ୍ଦ୍ରିକ
U) ଚାରିତ୍ରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମୂଳକ
V) ହାସ୍ୟ ରସାତ୍ମକ ଓ X) ବିବିଧ ବିଷୟକ ।

ଏହି ସବୁ ମୋଟିଫ୍ ଲୋକ ଗଳ୍ପରେ ଥିବା ନିଶ୍ଚିତ । ଏଣୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଲୋକଗଳ୍ପର ବିଧିବଦ୍ଧ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଗବେଷକ ପାଇଁ ସୁବିଧା ହୁଏ । ଏ ମୋଟିଫ୍ କାହାଣୀର ଜଟିଳତା ଓ ସମସ୍ୟା-ସମାଧାନ ଉଭୟ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ଗୋଟିଏ ମୋଟିଫ୍ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କାହାଣୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଗଳ୍ପର ଗତି ପ୍ରବାହ ଏହି ମୋଟିଫ୍ ହେତୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ତେବେ ମୋଟିଫ୍‌କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ବା ଆଧାରକରି ଲୋକ ସାହିତ୍ୟର ଗବେଷଣା କଲେ ଅଧ୍ୟୟନଟି ଓ ଫଳାଫଳଟି ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ ।

ପ୍ରପ୍ ଲୋକକାହାଣୀ ଅଧ୍ୟୟନର ଏକକ ଭାବରେ ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସେ ବିବିଧ ଲୋକ ଗଳ୍ପ ଅଧ୍ୟୟନ କଲାପରେ ମତ ଦିଅନ୍ତି ଯେ, ଲୋକଗଳ୍ପର ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ସୀମିତ ଓ ଏଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା-୩୧ । ସେ କହନ୍ତି - ଏହି ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରୁ ଯେଉଁ କେତୋଟି ବି ଏକ କାହାଣୀରେ ଦେଖାଯାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଅନୁକ୍ରମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେଇ ୩୧ ଗୋଟି ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରର-

0. α - **ପ୍ରାଥମିକ ଅବସ୍ଥା**

1. β - **ଅନୁପସ୍ଥିତି**

β^1 - କୌଣସି ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୃହତ୍ୟାଗ

β^2 - ମୃତ୍ୟୁ

β^3 - (ନାୟକ) ଯୁବକର ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା

2. γ - **ନିଷେଧ**

γ^1 - ବିଦେଶ ଯିବାକୁ ବାରଣ

γ^2 - ଘର ନ ଛାଡ଼ିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ / ପ୍ରସ୍ତାବ

3. δ - **ନିଷେଧାଜ୍ଞାକୁ ଅମାନ୍ୟ / ବେଖାତିର୍ କରି ଆଗକୁ ବଢ଼ିବା**

4. ε - **ପ୍ରାଥମିକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ (ଖଳନାୟକ ନାୟକର ଠିକଣା ଅନୁସଂଧାନ କରିବା)**

ε^1 - ଖଳନାୟକ ଛୋଟପିଲା ବା ମୂଲ୍ୟବାନ ବସ୍ତୁର ଖବର ନିଏ ।

ε^2 - ବେଳେବେଳେ ନାୟକ ଅଜାଣତରେ ଖଳନାୟକକୁ ପ୍ରଶ୍ନକରେ ।

ε^3 – ଖଳନାୟକ ତୃତୀୟ ଏକ ଚରିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ନାୟକ ସଂପର୍କରେ ଖୋଳତାଡ଼୍ କରି ସମ୍ବାଦ ଏକତ୍ର କରେ ।

5. ζ – **ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ**

ζ^1 – ଖଳନାୟକ ସିଧାସଳଖ ତା'ର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଏ ।

$\zeta^{2,3}$ – ବିପରୀତ ଉପାୟ² ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ³ ।

6. η – **ପ୍ରତାରଣା / ଛଳନାପୂର୍ବକ ନାୟକର, ସଂପଦ / ପ୍ରିୟ ଜିନିଷଟିକୁ ହାତେଇବା ।**

η^1 – ଖଳର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା

η^2 – ସିଧାସଳଖ ଯାଦୁଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ

η^3 – ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାୟରେ ପ୍ରତାରଣା

7. θ – **ଅଜ୍ଞତାବଶତଃ ଖଳବ୍ୟୂହରେ ପଡ଼ିବା ଓ ଦୁଷ୍କର୍ମରେ ସହାୟତା**

θ^1 – ନାୟକ ଖଳନାୟକର ସବୁ ସର୍ତ୍ତରେ ରାଜିହେବା (λ)

θ^2 – ଯାଦୁଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରତି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା

θ^3 – ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅସତ୍ ଉପାୟ ପ୍ରତି ନାୟକର, ପ୍ରତିକ୍ରିୟା

8. A – ଖଳତ୍ୱ

A¹– ଖଳନାୟକ ନାୟକ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଅପହରଣ କରେ ବା କ୍ଷତି ପହଞ୍ଚାଏ ।

A²– ଖଳ କୌଣସି ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ହସ୍ତଗତ ବା ଅପହରଣ କରଥାଏ ।

A³– ଖଳ ଶସ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରେ ବା ଅପହରଣ କରେ ।

A⁴– ଖଳ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣକୁ ହସ୍ତଗତ କରେ ।

A⁵– ଖଳ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଦସ୍ୟୁବୃତ୍ତି କରେ ।

A⁶– ଖଳ ଶାରିରୀକ କ୍ଷତି ସାଧନ କରେ ।

9. B – ସଂଯୋଗକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ

B¹– ସାହାଯ୍ୟପାଇଁ କାହାରି ପ୍ରାର୍ଥନା ହେତୁ ନାୟକକୁ ପ୍ରେରଣ ।

B²– ନାୟକକୁ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରେରଣ ।

B³– ଗୃହତ୍ୟାଗ ପାଇଁ ନାୟକକୁ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ ।

B⁴– ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବିଷୟ ଘୋଷଣା

B⁵– ନିର୍ବାସିତ ନାୟକକୁ ଦୂରଦେଶକୁ ପ୍ରେରଣ ।

B⁶– ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୋପନରେ ମୁକ୍ତିଦେବା ।

B⁷– ଶୋକ ସଂଗୀତ ଗାନ ।

10. C – ସଂଧାନୀ ନାୟକ ଦୁର୍ବୃତ୍ତର ବିପକ୍ଷରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ରାଜ ହୁଏ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଏ : ପ୍ରତିରୋଧ

11. ↑ – ନାୟକର ଗୃହତ୍ୟାଗ

12. D – ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ବା ଦାତାଙ୍କ କ୍ରିୟା

D¹ – ଦାତା ନାୟକକୁ ପରୀକ୍ଷା କରେ ।

D² – ଦାତା ନାୟକକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରେ ।

D³ – ମୁମୂର୍ଷୁ ବା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଉପକାର କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରେ ।

D⁴– ବନ୍ଦୀର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ।

D⁵– ଦୟା ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ନାୟକକୁ ଅନୁରୋଧ ।

D⁶– କଳହଲିପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ଭାଗ କରିଦେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ।

D⁷– ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁରୋଧ

D⁸– କୌଣସି ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ ଜୀବର ନାୟକକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ଚେଷ୍ଟା ।

D⁹– କୌଣସି ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ ଜୀବ ନାୟକକୁ ସଂଘର୍ଷ ଲିପ୍ତ କରିବା ।

D¹⁰– ଅଦଳ ବଦଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୌଣସି ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ନାୟକକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।

13. E – ଭାବୀଦାତା ପ୍ରତି ନାୟକର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା

E¹ – ନାୟକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ବା ହୁଏନାହିଁ ।

E² – ନାୟକ ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣର ଉତ୍ତର ଦିଏ ବା ଦିଏ ନାହିଁ ।

E³ –ନାୟକ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର କିଛି ଉପକାର କରେ ବା କରେନାହିଁ ।

E⁴ – ନାୟକ କୌଣସି ବଂଦୀକୁ ମୁକ୍ତି ଦିଏ ।

E⁵ –ନାୟକ କୌଣସି କୃପାପ୍ରାର୍ଥୀକୁ ଦୟା ଦେଖାଏ ।

E⁶ – ନାୟକ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ପାଳନ କରେ ଓ କଳହକାରୀଙ୍କ ଭିତରେ ବୁଝାମଣା କରାଇଦିଏ ।

E⁷ – ନାୟକ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପକାର କରେ ।

E⁸ – ନାୟକ ତା' ବିରୋଧରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଥିବା କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରେ ।

E⁹ – ନାୟକ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ କରେ ବା କରେନା ।

E¹⁰ – ନାୟକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅଦଳ ବଦଳ ପାଇଁ ରାଜି ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବଦଳରେ ପାଇଥିବା ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟଟି ସଂଗେ ସଂଗେ ବଦଳକାରୀ ବିରୋଧରେ ପ୍ରୟୋଗ କରେ ।

14. F – ନାୟକର ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି

F¹ – ଯାଦୁଦ୍ରବ୍ୟର ସିଧାସଳଖ ହସ୍ତାନ୍ତର ।

F^2– ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

F^3– ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ।

F^4– ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟଟି ବିକ୍ରି ହୁଏ ପୁଣି କିଣାଯାଏ ।

F^5– ନାୟକର ଅକସ୍ମାତ୍ ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ।

F^6– ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ସ୍ୱତଃ ଆବିର୍ଭାବ ।

F^7– ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ଭକ୍ଷଣ ବା ପାନ କରାଯାଏ ।

F^8– ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟଟି ଅଧିକୃତ ହୁଏ ।

F^9– ବିଭିନ୍ନ ଚରିତ୍ର ନାୟକର ଉପକାର କରିବାକୁ ସ୍ୱତଃ ଆଗଭର ହୋଇ ତା'ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହନ୍ତି ।

15. G - ଦୂର ଦେଶକୁ ଯାତ୍ରା, ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

G^1 – ନାୟକର ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଗମନ କରିବା ।

G^2– ନାୟକର ସ୍ଥଳ ବା ଜଳପଥରେ ଯାତ୍ରା କରିବା ।

G^3– ନାୟକକୁ କେହି ବାଟ କଢ଼େଇ ନେଇଯିବା ।

G^4– ନାୟକକୁ କେହି ରାସ୍ତା ଦେଖାଇଦେବା ।

G^5– ନାୟକ କୌଣସି ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା ଯୋଗାଯୋଗ ସାଧନ କରିବା ।

16. H - ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ

H^1 – ନାୟକ ଓ ଖଳନାୟକ ଖୋଲା ପଡ଼ିଆରେ ଲଢ଼େଇ କରନ୍ତି ।

H^2 – ସେମାନେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି ।

H^3– ସେମାନେ ତାସ୍ ଖେଳନ୍ତି ।

H^4– ସେମାନେ ପରସ୍ପର ଓଜନ ତଉଲନ୍ତି ।

17. I - ନାୟକକୁ ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଏ

I^1 – ନାୟକକୁ କୌଣସି ଉତ୍ତପ୍ତ ପଦାର୍ଥରେ ଦାଗି ଦିଆଯାଏ ।

I^2 – ନାୟକକୁ ମୁଦି ବା ତଉଲିଆ ପ୍ରଦାନ କରାହୁଏ ।

18.J - ବିଜୟ

J^1 – ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ଖଳନାୟକ ପରାସ୍ତ ହୁଏ ।

J^2– ଖଳନାୟକ କୌଣସି ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପରାସ୍ତ ହୁଏ ।

J^3– ଖଳନାୟକ ତାସ ଖେଳରେ ପରାସ୍ତ ହୁଏ ।

J^4– ଖଳନାୟକ ଓଜନରେ ପରାସ୍ତ ହୁଏ ।

J^5– ଖଳନାୟକ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ନ ହେଉଣୁ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରେ ।

J^6– ଖଳନାୟକକୁ ନିର୍ବାସିତ କରାହୁଏ ।

19.K - ଅଭାବର ପରିପୂର୍ତ୍ତି

K^1 – ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ ବା କୌଶଳରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁକୁ ହସ୍ତଗତ କରିବା ।

K^2– ପରସ୍ପରର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଦଳ ବଦଳ କରି ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ଏକ ସମୟରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ଲାଭ ।

K^3– ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁକୁ ଅକ୍ତିଆର ବା ଆୟତ୍ତ କରିନେବା ।

K^4– ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କର୍ମର ଫଳ ଭାବରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ।

K^5– ଯାଦୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ ଫଳରେ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଲାଭ ।

K^6– ଯାଦୁ ବଳରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅପନୋଦନ ।

K^7– ଅନୁସନ୍ଧେୟ ବସ୍ତୁ ମିଳିବା ବା ଧରାପଡ଼ିବା ବା ପ୍ରାପ୍ତହେବା

K^8– କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଆରୋପିତ ମହାଶକ୍ତି ଖଣ୍ଡନ କରିବା ।

K^9– ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁନର୍ଜୀବନ ଲାଭ କରିବା ।

K^{10}– ବଂଦୀ ମୁକ୍ତ ହେବା ।

20.↓ - ନାୟକର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ

21.Pr - କେହି ନାୟକର ଅନୁଧାବନ କରିବା

Pr^1 – ଅନୁଧାବନକାରୀଜଣକ ନାୟକ ପଛେ ପଛେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଚାଲେ ।

Pr^2 – ଅନୁଧାବନକାରୀ ଦୋଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନେବାପାଇଁ ଦାବୀକରେ ।

Pr^3 – ଅନୁଧାବନକାରୀ ନିଜକୁ ନାନା ଜୀବଜନ୍ତୁରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରି ନାୟକର ଅନୁଧାବନ କରେ ।

Pr^4– ଅନୁଧାବନକାରୀମାନେ ନିଜକୁ ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ କରି ନାୟକର ପଥରେ ପଡ଼ି ରହନ୍ତି ।

Pr^5– ଅନୁଧାବନକାରୀ ନାୟକକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରେ ।

Pr^6– ଅନୁଧାବନକାରୀ ନାୟକକୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ।

Pr^7– ଅନୁଧାବନକାରୀ ନାୟକ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବା ଗଛକୁ ଦାନ୍ତରେ କଣା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ।

22.Rs - ଅନୁଧାବନକାରୀ କବଳରୁ ନାୟକକୁ ରକ୍ଷା କରିବା

Rs^1 –ନାୟକକୁ ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଉଡ଼ାଇ ନିଆଯାଏ ।

Rs^2– ଅନୁଧାବନକାରୀର ରାସ୍ତାରେ ପ୍ରତିବଂଧକ ସୃଷ୍ଟିକରି ନାୟକ ପଳାୟନ କରେ ।

Rs^3– ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯାଉଯାଉ ନାୟକ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବା ଫଳରେ ଚିହ୍ନା ପଡ଼େନାହିଁ ।

Rs^4– ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ବେଳେ ନାୟକ ନିଜକୁ ଲୁଚାଇଦିଏ ।

Rs⁵– ବିନ୍ଧାଣିମାନେ ନାୟକକୁ ଲୁଚାଇ ରଖନ୍ତି ।

Rs⁶– ଉଡ଼ନ୍ତା ଅବସ୍ଥାରେ ନାୟକ ନିଜକୁ ପଶୁ ବା ପଥର ଆଦିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରେ ।

Rs⁷– ନାୟକ ରୂପାନ୍ତରିତ ଅନୁଧାବନକାରୀର ସହାୟକମାନଙ୍କ ପ୍ରଲୋଭନକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦିଏ ।

Rs⁸– ନାୟକ ନିଜକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦିଏ ନାହିଁ ।

Rs⁹– ନାୟକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷାପାଏ ।

Rs¹⁰– ନାୟକ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗଛକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼େ ।

23.O – ନାୟକ ଜଣେ ଅଚିହ୍ନା ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାଜ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚେ

24.L – ନକଲି ବା ଛଳ ! ନାୟକ ନିଜର ଭିତ୍ତିଶୂନ୍ୟ ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପନ କରେ

25.M – ନାୟକକୁ କଷ୍ଟସାଧ କାମ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଏ

26.N – କଷ୍ଟସାଧ କାର୍ଯ୍ୟଟି ସମାହିତ ହୁଏ

27.Q – ନାୟକର ପରିଚୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ

28.Ex– ନକଲି ନାୟକ ଚିହ୍ନାପଡ଼େ

29.T – ନାୟକକୁ ଭିନ୍ନ ରୂପ ପ୍ରଦାନ

T¹ – ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଯାଦୁ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ନାୟକ ସିଧାସଳଖ ନୂତନ ରୂପ ଲାଭ କରେ ।

T² – ନାୟକ ଗୋଟିଏ ସୁରମ୍ୟ ଅଟ୍ଟାଳିକା ନିର୍ମାଣ କରେ ।

T³ – ନାୟକ ନୂତନ ପୋଷାକ ପରିଧାନ କରେ ।

T⁴ – ନାୟକ ନିଜର ରୁଚି ସମ୍ମତ ବା ହାସ୍ୟକର ରୂପ ଗ୍ରହଣ ।

30.U – ଖଳନାୟକକୁ ଶାସ୍ତି ପ୍ରଦାନ ବା ହତ୍ୟା

31.W – ନାୟକ ବିବାହ କରେ ବା ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରେ ବା ଉଭୟ କରିଥାଏ

W¹ – ବିବାହର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମିଳେ

W²– ସ୍ତ୍ରୀ ବିୟୋଗ ଓ ଅନ୍ୱେଷଣ ଫଳରେ ପୁନର୍ବିବାହ ହୁଏ

W³– କନ୍ୟା ଓ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଦାନ

W⁴– ସିଂହାସନ ବିନା ବିବାହ

W⁵– କେବଳ ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତି

W⁶– କନ୍ୟା ବଦଳରେ ଅର୍ଥ ବା ପୁରସ୍କାରପ୍ରାପ୍ତି

ଏହି ସବୁ ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉପକାର୍ଯ୍ୟକୁ ନେଇ ଲୋକକାହାଣୀର ସରଚନାତ୍ମକ ବିଶ୍ଳେଷଣ, ଅଧ୍ୟୟନ ବା ଅନୁଶୀଳନ କରାଯାଇଥାଏ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ Type, Motif, Fuction ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ବା Syntagmatic ଓ Paradigmatic ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ସାଂପ୍ରତିକ କାଳରେ ଚାଲିଛି ।

ଲୋକକାହାଣୀ, ଲୋକଗୀତ, ପ୍ରବାଦ, ପ୍ରବଚନ, ନାଁ ଦିଆ ପ୍ରଭୃତିର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ପଦ୍ଧତିଗତ ଅଧ୍ୟୟନ ସଂପ୍ରତି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଜାରି ରହିଛି ।ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଜିକାଲି ଗବେଷକମାନେ ଏ ଧରଣର ସମାଲୋଚନା ଓ ଗବେଷଣାରେ ମନୋନିବେଶ କରୁଛନ୍ତି । ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ଗବେଷଣା କରି ବିଶ୍ୱଦରବାରରେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଲାଭ କରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧) Nayak, S.K. - Aspects of Criticism - 1st Impression-2016, Hyphen : Balasore. ISBN - 978-93-81349-38-0.

୨) ନାୟକ, ସନ୍ତୋଷ କୁମାର – ସମୀକ୍ଷା ସଂଦର୍ଶନ – ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାଶ – ୨୦୧୫ – ହାଇଫେନ୍ : ବାଲେଶ୍ୱର । ISBN - 978-93-81349-27-4.

୩) ପ୍ରଧାନ, ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର – ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ : ତତ୍ତ୍ୱରୂପ ଓ କଳାରୂପ – ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ – ୨୦୧୧ – ବିଦ୍ୟାପୁରୀ : କଟକ । ISBN - 81-7411-457-2.

୪) ମହାପାତ୍ର, ଡକ୍ଟର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର – ଲୋକସାହିତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ – ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ – ୨୦୧୧ – ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ଷ୍ଟୋର : କଟକ । ISBN - 81-7400-079-8 .

୫) ମିଶ୍ର, ଡକ୍ଟର ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର : ଲୋକସଂସ୍କୃତି ପରିକ୍ରମା – ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ – ୧୯୯୬, ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର : କଟକ ।

୬) ମିଶ୍ର, ଡକ୍ଟର ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର – ଲୋକସଂସ୍କୃତି : ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ – ୨୦୧୨– ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା : ଭୁବନେଶ୍ୱର । ISBN - 81-8005-266-4.

ବିଭାଗମୁଖ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚୂଡ଼ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ମିତ୍ରପୁର,
ବାଲେଶ୍ୱର-୭୫୬୦୨୦, ଓଡ଼ିଶା
ଭ୍ରାମ୍ୟଭାଷ- ୯୦୪୦୬୭୭୯୪୫